

„...dědky své na pleci nesa...“ Dalimil

Patronem vlků byl svatý Jiří

Zdobené nákončí z 9. století zobrazuje modlitbu k ochraně majitele (nalezeno v Mikulčicích)

Vlci a Slované

„Víme, jak byl člověk stvořen. Bůh se myl v lázni a zpotil se, i otřel se věchtem a hodil jej z nebe na zem. Vznikl spor mezi Satanem a Bohem, kdo z nich má z věchtu stvořit člověka. I stvořil Satan člověka, a Bůh vložil do něj duši, aby, až člověk umře, tělo šlo do země a duše k Bohu.“

Legenda o Tiberiadském jezeru, apokryf zapsaný v Soupisu božích knih, v rukopisech z 15. a 16. století

Není úkolem tohoto textu vrhnout světlo na počátek příchodu Slovanů na území evropského kontinentu. Ostatně byly by to ambice velmi troufalé a pošetilé. Jednoznačnou odpověď totiž dosud nepřineslo ani badatelské úsilí mnoha vědeckých specialistů. Základní otázky i částečné odpovědi přináší ve své knize Svět slovanských bohů a démonů (nakladatelství Panorama, Praha 1990) Zdeněk Váňa: „Přes všechno úsilí mnoha badatelů, zejména v posledních desetiletích, zůstává největším problémem vznik této mohutné větve evropského obyvatelstva. Ať k němu přistupujeme z hlediska historických pramenů, jazykových vztahů či rozboru archeologických kultur, narážíme většinou na stěží řešitelné záhady, jež vyvolávají rozporné teorie. Byli tu Slované již od neolitu, od doby bronzové, od přelomu letopo-

čtu, nebo ještě později? Přišli ze Střední Asie, z Podkavkazí, z Ukrajiny, nebo vznikli na polském území? Odkud se vzaly masy lidu, jež zaplavily od 6. stol. n. l. téměř polovinu Evropy a o nichž antický svět předtím nic nevěděl?“

Řeční a latinští autoři znali Slované od 6. stol. n. l. pod různými názvy - například Sklavénoi, Stlavénoi, Sclaveni, Stlaveni, či zkráceně Sklaboi, Stlaboi, Sclavi, Stlavi. Samotní Slované sami sebe (podle svého písemnictví od 9. stol. n. l.) nazývali Slověni (což možno vysvětlit jako „hovořící, nebo lidé mocní slova“; na rozdíl od svých sousedů, které nazývali Němci, tj. lidmi němými, tedy lidmi, kterým nebylo rozumět).

Není vyloučeno, že Slované znala antika jako Venedy (o záhadných Venedech píše například v 1. stol. n. l. Plinius starší a Tacitus, ve 2. stol. n. l. zeměpisec

Ptolemaios; „Venedské hory“ jsou patrně Karpaty).

Zanechme však historických exkurzů; pouze respektujme, že Slované patří k indoevropským národům, kteří ze své východní pravlasti v kontextu stěhování národů postupně expandovali na západ. Nepochybně však pro nás bude zajímavé, že například germánská přezdívka Lutičů byla Vilzi či Vilti, tj. Vlci. Proč tomu tak bylo, bohužel nevíme; pro statečnost či lstivost Lutičů (?)... - můžeme se jen dohadovat. Vezmeme-li však v potaz úctu, obdiv a respekt starých Germánů k vlkům, nešlo patrně o urážlivé označení.

V našem textu se nemůžeme bohužel zabývat ani pohanskými bohy Slovanů v čele s Perunem, Velesem, Svarogem, Mokošem, Svantovitem či Radegastem.

„...dědky své na pleci nesa...“ Dalimil

Podívejme se však blíže na slovanský kult stromů, rostlin a zvířat.

Nejposvátnějším stromem Slovanů byl dub, který byl zasvěcen hromovládnému Perunovi. Dub imponoval silou, mohutností i tvrdostí dřeva. (Mimořádná úcta v našich zemích k lípě je doložena až ze 17. století.) Z rostlin bylo středem pozornosti a uctívání zejména obilí.

Z domácích zvířat se největší úctě těšili vůl (Bulhaři ho nazývali „tатko“, „bašča“ (= otec), kůň a pes. Posledně jmenovaný chránil dům před zlými duchy; nejvíce oblíbení byli psi se „čtyřma očima“ - tedy psi, kteří měli nad očima světlé nebo černé skvrny. Psi se jako stavební zvířecí obětiny objevují v základech opevnění a obytných staveb. Mrtvý pes zakopaný pod podlahou domu plnil podle názoru odborníků patrně magickou funkci ochrany stavení. Nejvíce dokladů je známo z 11. a 12. století z Novgorodu. V Mutěnicích na Moravě byla objevena oválná jáma (z 6. nebo 7. století) se dvěma psy uloženými na levém boku hlavami k severovýchodu. Pes položený na levém boku se štenětem a vybavený na poslední cestu potravou byl pohřben na okraji velkomoravského pohřebiště (9. století) v Lefantovicích na Slovensku. Z téže doby pochází pohřeb psa uloženého ve skrěné poloze na kamenném brusu v jámě na hradišti v Mužle - Čenkově. Psí pohřeb z 10. století byl objeven mezi kostovými hroby „Na Krliši“ v Tursku v Čechách, tedy v místě bájné Tyrovy mohyly, který zde prý zahynul v lucké válce. „Jde o stopu zvláštních rituálů, většinou souvisejících s ochranou pohřebiště či sídliště,“ uvádějí v Encyklopedii slovanských bohů a mýtů Naďa a Martin Profantovi.

Z divokých zvířat byli Slované uctívání vlaštoky a čápi (jejich hnízda na domech chránila obydlí před požárem a bleskem a přinášela štěstí). K posvátným ptákům, které nebylo možno zabít, patřili ještě skřivani, slavíci, labutě, orli, jeřábi, kukačky, holubi a sokolové. Had, který se usídlil v domě, byl považován za ochranného domácího bůžka.

Mezi divokými zvířaty hráli nejdůležitější roli v duchovním životě starých Slovanů medvěd, vlk a jelen.

Medvěda uctivali zejména východní a jižní Slované. Rusové jej považovali za člověka ve zvířecí kůži; medvědi chránili před démony a zlými kouzly. Proto už v nejstarší době obcházeli medvědáři s ochočenými medvědy domy a hospodářská stavení (krotcí medvědi pomáhali i léčit překračováním nemocného ležícího na zemi). V nejstarších dobách se z medvědů nesměly dělat kožichy, toto

nařízení zrušil až ruský církevní edikt ze 12. století. V některých krajích (například na Bílé Rusi a v Bulharsku) se slavily speciální medvědí svátky, při nichž se připravovaly pro medvědy rituální pokrmy z hrachu, sušené řepy a ovesného kysela (na Bílé Rusi) a z hrachu, bobů, kukuřice a zrní (v Bulharsku).

Jelen byl známým kultickým zvířetem v celé Evropě. „Pro Slované z pohanského období chybějí zatím přímé doklady, kromě některých archeologických nálezů, jako je motiv jelena na plaketě z knížecí mohyly v Želénkách u Duchova, který je ovšem východního původu, nebo na ruských špercích,“ píše Zdeněk Váňa v knize Svět slovanských bohů a démonů.

Kdo by se naivně domníval, že staří Slované, strachující se o stáda svého domácího skotu, vlky nenáviděli, je na omylu. „Na rozdíl od zlověstných vlkodlaků vlk sám byl všeobecně ctěn jako apotropaické zvíře, chránící před démony a požírající dokonce zlé víly a čerty,“ uvádí Zdeněk Váňa (ve zmíněné publikaci Svět slovanských bohů a démonů). „Hrál proto velkou roli v magii a nebyly mu zazlívány ani škody, jež tropil v ovčích stádech. V Bulharsku se naopak považovalo zadávení ovce vlkem za šťastné znamení, věštící rozmnožení stáda a větší množství mléka a vlny.“

Dvacátého čtvrtého dubna má svátek svatý Jiří; všichni víme díky říkance, že v tu dobu „vylézají ze země hadi a štíři“. Rovněž všichni víme, že svatý Jiří je slavný „drakobijce“. V obecné povědomosti však určitě není, že svatý Jiří je i patronem dobytka, koní a - vlků! V tento slav-

Slovanský dřevěný idol se čtyřmi tvářemi byl nalezen v polském Wolinu

V Bulharsku se na počest vlků slavily třídní „vlčí svátky“

nostní den byl prý svátek pravidelně viděn, jak ovazuje čumáky vlků koženými řemínky a přivazuje šelmy na řemeny, aby stáda ovcí a skotu mohla být vyhnána na jarní pastviny bezpečně a beze strachu.

Slovanští pasteveci pálii vlčí trus a proháněli svá stáda dýmem, aby dobytek získal jeho pach. Obecně se věřilo, že když se ráno na svatého Jiřího něco sešije, tak vlci, kteří se narodí na jaře, ztratí zrak, jako by se jim šitím uzavřela víčka. Hospodář, jenž chtěl vědět, která ovce v následujících měsících padne za kořist vlků, položil na zem před chlévem vajíčka. Ta zvířata, která vejce rozšlápla, měli vlci ulovit dříve, než nadejde nový rok. (Aby maso zachránil, mohl hospodář hned na místě ovci porazit.)

V Rusku byl vlk považován za psa svatého Jiřího. Pokud vlci zabili ovce nebo skot, Rusové se jejich úlovku nedotýkali - pokládali je za zvířata svatého Jiřího, které je třeba ponechat vlkům.

Bulhaři slavili na podzim nebo v zimě třídní „vlčí svátky“, během nichž bylo zakázáno příst, tkát, šít a práť. Kdo by nosil oděv zhotovený v těchto zapovězených dnech, tomu by hrozilo roztrhání vlky. Z předcházejících řádek jasně vyplývá, že Slované kdysi žili s přírodou v souladu, o čemž svědčí nejen jejich legendy a mýty, ale i jejich uctívání posvátných hájů, posvátných hor a kamenů, domácích i divokých zvířat, přírodních sil a přírodních duchů. Ničit svoje životní prostředí začali až mnohem, mnohem později...

P. S. Podle německých zdrojů se v Horní Lužici (která byla kdysi součástí českého království) o Vánocích 2006 objevili po mnoha desítkách let vlci! Popřejme lidem rozum a toleranci a vlkům - dobrý lov!

Jaroslav Monte Kvasnica